

Elsa Trolle Önnerfors

”Det juridiska området är det för
kvinnan minst lämpliga, och det sista
som hon kommer att beträda”¹
– Kvinnliga pionjärer inom
juridiken i Sverige

Under de senaste åren har det faktum att de kvinnliga juriststudenterna idag är i majoritet på juristprogrammen vid de svenska universiteten uppmärksamrats på flera håll, inte minst i media. Aktuell statistik visar dessutom att det idag finns en kvinnlig majoritet inom många juristyrken, exempelvis domare, åklagare, biträdande jurister på advokatbyråer och doktorander inom juridik vid universiteten.²

Hur blev det så här? För bara drygt hundra år sedan fanns det inga kvinnliga jurister alls i Sverige. Ja, det fanns knappt några universitetsutbildade kvinnor överhuvudtaget, och en högre utbildning var länge långt ifrån en självklarhet för kvinnor. I de flesta europeiska länder fick kvinnor rätt att avlägga juridisk examen vid universiteten först kring sekelskiftet 1900. För svenskt vidkommande infördes rätten att avlägga juridisk examen i slutet av 1800-talet, men det skulle dröja många år innan de kvinnliga juristerna växte i antal. En förklaring till varför de kvinnliga juristernas inträde på den rättsliga arenan dröjde fanns i det faktum att kvinnor i rättsligt hänseende länge inte var jämställda med männen. Åren 1850–1920 brukar kallas för emancipationsepoken, och under den här perioden genomfördes flera reformer i liberalismens anda som ledde till

¹ *Tidskrift för hemmet* 1881:1, s. 25.

² För aktuell statistik, se t.ex. *Jusektidningen* nr 2/2015.

ökad jämställdhet. År 1858 blev ogifta kvinnor myndiga vid 25 års ålder (myndighetsåldern sänktes till 21 år 1884), och kunde därmed i allt större utsträckning själva bestämma över sina liv. Under andra hälften av 1800-talet hade också större delen av arbetsmarknaden öppnats för kvinnor. På 1840-talet fick kvinnor rätt att ägna sig åt hantverk och vissa handelsyrken, och 1864 infördes näringsfrihet. Var och en skulle i princip få ägna sig åt vilket yrke som helst, och allt fler kvinnor kunde nu försörja sig själva även om de ofta var relativt lågavlönade. Många fick jobb inom den framväxande industrin, och det var också vanligt att kvinnor arbetade som exempelvis folkskollärare och inom posten, telegrafin och televerket. Kvinnorna kunde dock inte söka statliga tjänster som krävde kunglig fullmakt och en akademisk examen, mer om det nedan.³

Kvinnor och högre utbildning

I Sverige infördes 1842 grundläggande och obligatorisk folkskola för både pojkar och flickor. Men det var länge långt ifrån självklart att även kvinnor skulle få ägna sig åt högre studier. Kvinnor hade under 1800-talet inte formell rätt att läsa vid universiteten. Ju längre tiden gick, desto svårare blev det emellertid att hitta skäl för att hindra kvinnorna från att skaffa sig en akademisk utbildning. Vid mitten av 1800-talet började en del riksdagsmän, och inte minst kvinnorna själva, att kräva förändringar. Frågan togs upp av riksdagen, som vid tiden var splittrad i frågan. Framför allt prästeståndet ville inte att kvinnor skulle få studera vid universiteten överhuvudtaget, då detta skulle äventyra kvinnans naturliga arbetsfält och hennes roll som maka och mor. De andra tre stånden var dock av åsikten att frågan borde utredas vidare.⁴ Två yrken ansågs trots allt vara särskilt lämpade för kvinnor, nämligen läkare och lärare.⁵ Däremot menade många riksdagsledamöter att kvinnor inte passade till att bli präster och jurister, då dessa yrken ansågs kräva en, som man sade, högre nivå av moraliskt och rättsligt medvetande.⁶ År 1870 fick kvinnor rätt att skrivas in vid universiteten, och tre år senare fick de även formell rätt att avlägga universitetsexamen (med undantag av examen i teologi och högre juri-

³ Wieselgren s. 7–17.

⁴ Carls s. 237 ff.; Wieselgren s. 10 ff.

⁵ Gärde Widemar s. 14 f.

⁶ Dübeck s. 46 f.; Svensson s. 13.

disk examen).⁷ Sverige var därmed först ut av de nordiska länderna med att låta även kvinnor erhålla en juridisk examen.⁸

Det blev dock ingen anstormning av kvinnor till universiteten, och antalet kvinnliga studenter ökade långsamt.⁹ De första kvinnliga studenterna betraktades ofta med skepsis av omgivningen. Långt in på 1900-talet fanns en stereotyp bild av de kvinnor som sökte sig till universiteten: de var antingen vackra kvinnor som ville hitta en äkta make under studietiden, eller inte fullt så vackra kvinnor som behövde skaffa sig en utbildning för att kunna försörja sig själva då de inte kunde räkna med att gifta sig.¹⁰ De första generationerna av kvinnliga studenter kom framför allt från borgerliga hem med god ekonomi där försörjningen inte utgjorde något problem, och där studietraditionen i familjen var viktig.¹¹

År 1914 hade cirka 435 kvinnor i Sverige avlagt en akademisk examen. De flesta av dem hade varit inskrivna vid den filosofiska fakulteten, men många hade också läst medicin och naturvetenskap. Ytterst få hade däremot studerat juridik och teologi. Den första (och enda) kvinnan som studerade juridik under 1800-talet var Elsa Eschelsson. Hon tog en filosofie kandidatexamen i Uppsala 1885, och avlade senare som första kvinna såväl en juris kandidatexamen 1892 som en juris doktorsexamen 1897.¹² I jämförelse med andra akademiska utbildningar, så ökade antalet kvinnliga juriststudenter väldigt långsamt. Fram till tiden för första världskrigets utbrott 1914 hade enbart fem kvinnor avlagt en juris kandidatexamen i Sverige: två i Uppsala (ovan nämnda Elsa Eschelsson 1892 och Eva Andén 1912), en i Lund (Anna Bugge Wicksell 1911) och två i Stockholm (Hilma Hansson och Märta Björnbom 1913).¹³

⁷ K. Br. den 3 juni 1870; K. Br. den 7 november 1873.

⁸ I Danmark fick kvinnor lov att avlägga juridisk examen 1875, i Norge 1884 och i Finland 1901 (Dübeck s. 41).

⁹ I Uppsala skrevs Betty Pettersson in som den första kvinnliga studenten 1872. Åtta år senare (1880) påbörjade de första kvinnliga studenterna i Lund, Hildegard Björck och Hedda Andersson, sina studier (Matrikel s. 2, 6 och 35).

¹⁰ Carls s. 243 ff.

¹¹ Carls s. 239 f.

¹² Dübeck s. 46 f; Svensson s. 13.

¹³ Matrikel s. 2, 7, 12, 17 och 49.

Kvinnliga akademiker

Från 1870-talet hade alltså kvinnor rätt till högre utbildning, men att sedan få utöva det yrke som de hade utbildat sig till var en helt annan sak och långt ifrån en rättighet. Detta gällde särskilt de juridiska yrkena. De informella hindren låg till största delen i allmänhetens traditionella uppfattning om vad som ansågs vara manligt och kvinnligt. De kvinnor som ville studera var också i praktiken tvungna att välja mellan studierna och ett yrkesliv eller att gifta sig och skaffa familj: valet stod mellan ”myrten eller lager”.¹⁴

Formella hinder fanns emellertid också, inte minst i form av en paragraf i 1809 års regeringsform (RF). I § 28 stadgades nämligen att endast infödda svenska män hade rätt till statliga tjänster. Detta gällde tjänster som utfärdades av kungen genom en fullmakt, och omfattade ämbeten som exempelvis domare och universitetslärare.¹⁵ Vid nedtecknandet av RF hade syftet med paragrafen varit att hindra utlänningar från att få viktiga befattningar i den svenska statsapparaten. Några universitetsutbildade kvinnor hade ju inte funnits då bestämmelsen tillkom, så det var ingenting som man hade behövt ta hänsyn till. Kring sekelskiftet 1900 satte emellertid bestämmelsen effektivt stopp för kvinnor att få tillträde till statliga ämbeten. Problemet hade kunnat lösas ganska enkelt. Man hade till exempel kunnat byta ut ordet ”man” i lagtexten mot ”medborgare” eller ”person”, ett förfarande som hade tillämpats på många andra äldre lagbestämmelser, men intresset för en ändrad skrivelse av paragrafen var tämligen svalt. Detta ledde fram till en situation där kvinnor i slutet av 1800-talet hade rätt till högre utbildning, men inte alltid rätt att söka de tjänster som utbildningarna ledde fram till.

I Sverige har Elsa Eschelsson i Uppsala blivit en symbol för den orättvisa behandlingen av kvinnor i den akademiska världen vid den här tiden. Elsa Eschelsson var som ovan nämnts den första kvinnan som tog en juris kandidatexamen, och hon blev även Sveriges första kvinnliga juris doktor. Hon uppskattades för sin kompetens och publicerade en imponerande mängd vetenskapliga skrifter, men många av de manliga kollegorna såg ned på henne. Hennes juridiska introduktionskurs kallades allmänt för ”Tant Elsas Kindergarten”, och flera professorskollegor

¹⁴ Markusson Winkvist s. 181–184.

¹⁵ RF 1809 § 28 (Hildebrand s. 159).

motarbetade henne öppet.¹⁶ Detta gällde inte minst hennes främsta antagonist, civilrättsprofessorn Alfred Ossian Winroth, som brukade säga till studenterna att det bästa de kunde göra var att glömma allt som Elsa Eschelsson hade lärt dem.¹⁷

Saker och ting ställdes på sin spets då Elsa Eschelsson ansökte om att bli professor i början av 1900-talet. År 1909 hade lydelsen av § 28 i 1809 års RF ändrats: även kvinnor skulle nu kunna utnämnas och befordras till statliga tjänster. Det fanns dock en hake. Grunderna för tillsättningarnas genomförande skulle fastställas av kung och riksdag i ett senare skede. En kommitté tillsattes därför för att se över grunderna för kvinnors utnämning till vissa statliga befattningar.¹⁸ År 1911 presenterade kommittén sitt betänkande, där det uttalades att ogifta kvinnor och änkor (alltså inte gifta kvinnor) kunde få tillträde till vissa högre statliga befattningar, men långt ifrån alla. Flera juridiska professurer tillhörde undantagen, bland annat professurerna i civil-, straff- och processrätt. Detta motiverades med att eftersom kvinnor inte fick vara domare, så kunde de inte heller inhämta den praktiska kunskap och kompetens som krävdes för dessa tjänster. Däremot kunde kvinnor utnämnas till professorer i rent teoretiska ämnen, som inte krävde någon praktiskt juridisk erfarenhet.¹⁹ Det visade sig att de instanser som skulle komma att beröras av lagändringen inte alls var särskilt positivt inställda. Inte minst universiteten i Lund och Uppsala hade en klart uttalad konservativ syn på frågan om kvinnornas tillträde till statliga ämbeten. Många oroade sig för att universiteten skulle översvämmas av kvinnor om spärrarna togs bort. Andra var rädda för att kvinnorna skulle roffa åt sig de tjänster som männen, familjeförsörjarna, ansågs vara berättigade till. Särskilt juristerna var kritiska till en eventuell lagändring. Juridiska fakulteten i Uppsala uttalade i sitt remissvar att en kvinna inte borde tillåtas söka en professur överhuvudtaget.²⁰ Elsa Eschelsson anhöll hos Kungl. Maj:t om att få dispens för att trots detta få bli professor i civilrätt ändå, men hennes ansökan avslogs.²¹ Elsa Eschelsson, som under vintern 1910/1911 hade varit sjuk och sänglig-

¹⁶ Markusson Winkvist s. 192; Svensson s. 13.

¹⁷ Wieselgren s. 114.

¹⁸ Wieselgren s. 87–93.

¹⁹ Betänkande 1911 s. 30 och 84.

²⁰ Svensson s. 13; Wieselgren s. 100 och 109 f.

²¹ Gärde Widemar s. 218.

gande, fick alltså inte bli professor i sitt ämne civilrätt. Hon tog väldigt illa vid sig av alla motgångar och avled i mars 1911.²²

De kvinnor som disputerade under 1900-talets första hälft hamnade i en slags besvärlig mellanställning. Som kvinnliga doktorer betraktades de inte som riktiga kvinnor, men de ansågs inte heller ha männens egenskaper och sågs därför inte heller som riktiga vetenskapsmän och forskare.²³ Dessutom kunde de på grund av bestämmelserna i § 28 i 1809 års RF inte söka professorstjänster eller andra statliga tjänster. Först 1958, mer än sextio år efter Elsa Eschelssons disputation, fick Sverige sin andra kvinnliga doktor i juridik, då Gunvor Wallin detta år disputerade i familjerätt, och därmed blev den första kvinnliga juris doktorn i Lund.²⁴

Under 1910-talet gick utvecklingen allt tydligare mot det demokratiska genombrottet i Sverige. Det moderna samhället stod för dörren. År 1919 fattade riksdagen beslut om allmän och lika rösträtt för män och kvinnor, och genom 1920 års Giftermålsbalk blev alla kvinnor, gifta såväl som ogifta, myndiga. Tiden var nu mogen att på nytt ta upp frågan om kvinnors tillträde till statstjänster. År 1923 utfärdades en behörighetslag som likställde kvinnor med män i fråga om behörighet att inneha statlig tjänst, dock återigen med vissa angivna undantag.²⁵ Lagen gav exempelvis inte kvinnorna tillträde till de högre domartjänsterna, men gav dem i alla fall möjlighet till tingsjämnstgöring (se nedan). Detta räckte för att uppfylla kravet på den domarkompetens som krävdes för högre juridisk examen och för att söka professurer i civilrätt, straffrätt och processrätt. År 1949 avskaffades behörighetslagen, och § 28 ändrades i sin formulering då "svenske män" byttes ut mot "svenska medborgare".²⁶

Det dröjde dock ända till 1975 innan den första kvinnliga professorn i juridik utsågs, då Anna Christensen detta år utnämndes till professor i civilrätt i Lund.²⁷ Den första kvinnliga juristprofessorn i Stockholm var Ulla Jacobsson 1979, och först ut i Uppsala var Lotta Vahlne Westerhäll

²² Svensson s. 18; Wieselgren s. 111–119. Vissa forskare gör gällande att Elsa Eschelsson medvetet tog livet av sig med en överdos sömntabletter, medan andra menar överdoseringen var en olyckshändelse (Svensson s. 18).

²³ Markusson Winkvist s. 198 f.

²⁴ Dübeck s. 48.

²⁵ SFS 1923:249. Lagen trädde ikraft 1925.

²⁶ Wennberg s. 576; Wieselgren s. 244 f.

²⁷ Dübeck s. 48 f. Gunvor Wallin var verksam om biträdande professor i Lund under åren 1969–1978, men Anna Christensen var den första kvinnan som blev ordinarie professor (Dübeck s. 48).

1986.²⁸ Trots att kvinnorna sedan 1970-talet har utgjort majoriteten av studenterna på grundutbildningarna på universiteten, och trots att hälften av alla som doktorerar idag är kvinnor, så är det bara knappt var fjärde professor som är kvinna totalt sett. När det gäller professorerna i juridik så utgör kvinnorna idag 29 %.²⁹

Kvinnliga advokater

Även om de kvinnliga studenterna tog sig igenom den juridiska utbildningen, så var deras möjligheter att få tillämpa sina kunskaper i praktiken länge begränsade. På grund av § 28 i 1809 års RF hade männen i praktiken monopol på de statliga tjänsterna. Det fanns dock en profession som inte omfattades av förbudet, nämligen advokatyrtket (som inte var en statlig tjänst). Advokatbanan blev många gånger räddningen för de kvinnliga jurister som i början av 1900-talet ville göra karriär i det praktiska rättslivet. Detta berodde inte på att advokaterna var en yrkesgrupp där männen hade större tolerans mot kvinnor än andra jurister, tvärtom. Ett problem i sammanhanget var också den oklara praxis som fanns vad gällde vem som fick uppträda som rättegångsombud. Reglerna för rättegångsombud fanns i rättegångsbalken i 1734 års lag, och i kap. 15:2 fastslogs att: ”De, som för andra må tala och svara, skall vara oberyktade, ärliga, rediga och förståndiga män.” Frågan var om ”män” skulle tolkas bokstavligt eller om det skulle utläsas som ”medborgare”. Praxis på området var oklar, och lagen tillämpades inte enhetligt i landet. Det förekom att domare vägrade att låta kvinnor att uppträda som rättegångsombud, och helt enkelt kastade ut dem ur rättssalen.³⁰

Frågan om kvinnors rätt att verka som rättegångsombud hade varit uppe till diskussion i riksdagen i slutet av 1800-talet. Flera riksdagsmän ville ha ett klagande kring hur paragrafen i 1734 års lag skulle tolkas. Det skulle dock visa sig svårt att få till en ändring av lagen. Det här var ingen populär reform, och många jurister uttryckte sitt missnöje. Framför allt ledamöterna i riksdagens första kammare framförde kritiska åsikter. Häradsrättsordföranden Axel Ölander yttrade följande angående en eventuell lagändring i riksdagsdebatten 1897:

²⁸ Wennberg s. 571.

²⁹ Uppgifterna gäller för år 2014 (*Rapporten personal vid universitet och högskolor*, publicerad på SCB den 4 maj 2015).

³⁰ Lundgren s. 65 ff.; Modéer s. 132 f.

”Nog torde vi hafva tillräckligt med män, som äro lämpliga att föra andras talan inför rätta, utan att vi behöfva vända oss till kvinnorna. Jag anser, att den föreslagna förändringen är onödig och onyttig och till och med i vissa afseenden skadlig.”³¹

Riksdagsdiskussionerna kring lagförslaget gav återigen uttryck för dåtidens syn på kvinnor i allmänhet och kvinnliga jurister i synnerhet. Men det fanns också de som inte var lika skeptiska. Riksdagsmannen och tillika advokaten Philip Leman, som hade varit med och grundat Sveriges Advokatsamfund 1887, anförde i riksdagsdebatten att många överdrev ”den våda, som [lagens] antagande skulle kunna medföra”, och att hans erfarenhet av mål med kvinnliga ombud var att ”rättskipningen icke blifvit lidande” i dessa fall.³² Leman såg inga problem med att låta en kvinna som visade lämplighet för advokatverksamhet, också utöva yrket. Slutligen slog Leman fast att om lagförslaget blev verklighet, så behövde ingen ”befara att blifva öfverlupen af qvinliga advokater.”³³

Efter omfattande diskussioner antogs 1897 en lag som en gång för alla fastslog att även kvinnor hade rätt att uppträda som rättegångsombud i domstol. Frågan löstes genom att ordet ”män” helt enkelt togs bort ur lagtexten.³⁴ De som hade varit oroliga för att bli ”överlupna av kvinnliga advokater” i domstolarna fick, precis som Philip Leman förutspådde, inte sina farhågor besannade. Det skulle dröja mer än tjugo år från lagändringen innan Sveriges Advokatsamfund prövade den första ansökan från en kvinna.³⁵

År 1918 blev Eva Andén (den andra kvinnan i Sverige som hade avlagt en juris kandidatexamen) den första kvinnliga ledamoten av Advokatsamfundet. Samfundet hade i sina stadgar inga formella hinder mot att kvinnor skulle kunna bli medlemmar. I stadgarna stod enbart att sökanden skulle vara ”svensk medborgare”, inte att sökande skulle vara ”svensk man”. Men Eva Andéns inträdesansökan uppfattades ändå som

³¹ 1897 års riksdag. Första kammaren protokoll 1, nr 6, s. 53.

³² 1897 års riksdag. Första kammaren protokoll 1, nr 6, s. 55.

³³ 1897 års riksdag. Första kammaren protokoll 1, nr 6, s. 56.

³⁴ SFS 1897:98.

³⁵ Redan före Eva Andéns inträde i Advokatsamfundet fanns det flera kvinnliga rättegångsombud (ofta benämnda sakförare) som emellanåt använde sig av advokattiteln utan att vara medlemmar av Advokatsamfundet (Modér s. 133 f). Ett exempel är Märta Björnbom, som var verksam i Stockholm redan tidigt 1910-tal (”Vår första kvinnliga advokat” s. 373 f.).

någoting mycket anmärkningsvärt av samtiden, och hon fick stor uppmärksamhet i pressen. Tre år senare fick Advokatsamfundet sin andra kvinnliga ledamot i Matilda Staël von Holstein, som arbetade hos Eva Andén innan hon öppnade en egen advokatbyrå.³⁶ Idag utgör kvinnorna mer än hälften av de biträdande juristerna, och nästan var tredje advokat är kvinna. Andelen kvinnor inom advokatbranschen ökar stadigt, men de kvinnliga delägarna är fortfarande i klar minoritet.³⁷

Kvinnliga domare

I slutet av 1910-talet togs som sagt frågan om kvinnors rätt till statliga tjänster och ämbeten upp på nytt. En av de mest omdebatterade frågorna vid den här tiden var huruvida kvinnor skulle få bli domare. Motståndarna menade att kvinnor var ”väsentligt mera beroende av tillfälliga och oberäknliga impulser från känslolivets område” än män, och av den anledningen inte lämpliga att bli domare.³⁸ Domaren skulle vara en auktoritet i rättssalen, och då krävdes det en man.³⁹ I upprörda insändare i tidningarna kunde man läsa uttalanden som följande: ”Skulle inte en ung kvinnlig domares silkesstrumpesbeprydda ben komma att distrahera advokater, åklagare och allmänhet?”⁴⁰ Förespråkarna menade å andra sidan att domarens auktoritet inte hängde på en grov röst och fysisk styrka. Domaren hade andra medel för att upprätthålla ordningen i rättssalen. Emilia Bromée, ordförande i den kommitté som skulle granska de kvarstående tjänstehindren i RF, påpekade träffande beträffande statliga chefsbefattningar att ”[d]et är sant, att de flesta kvinnor icke äga förutsättningar för att bekläda högre befattningar i statens tjänst, men detta gäller helt visst också flertalet män.”⁴¹

Kommittéledamöterna som hade utarbetat förslaget till 1923 års behörighetslag hade varit positivt inställda till kvinnliga domare, och menade att motviljan mot dem skulle gå över med tiden om man bara gav dem en

³⁶ Lundgren s. 71.

³⁷ Uppgifter från Advokatsamfundet är från 2014. Andelen kvinnliga biträdande jurister var 58 %, kvinnliga advokater 29 % och kvinnliga delägare knappt 20 %. (<https://www.advokatsamfundet.se/Hilda/Hilda/Kvinnor-i-rattsvasendet-och-advokat-karen/>).

³⁸ Proposition 1922:241 s. 79.

³⁹ Proposition 1922:241 s. 46; Gärde Widemar s. 80.

⁴⁰ Lundgren s. 73.

⁴¹ Betänkande 1920 s. 53.

chans. Domstolens auktoritet var inte beroende av domarens kön, utan av domarens personlighet.⁴² Men flera remissinstanser, bland annat landets då tre hovrätter, gjorde fortfarande gällande att domarbefattningar borde förbehållas män.⁴³ Detta ledde till att den slutliga propositionen innehöll åtskilliga undantag för att överhuvudtaget kunna röstas igenom i riksdagen.⁴⁴ Ett undantag gällde domartjänsterna, om vilka det stadgades att: "Konungen äger meddela särskilda bestämmelser angående villkoren för kvinnans tillträde till domartjänst". Det betydde i praktiken att domartjänsterna undantogs från behörighetslagen. Lagen gav dock kvinnor möjlighet att tjänstgöra som tingsnotarier och nämndemän.⁴⁵ År 1933 jämställdes formellt villkoren för både män och kvinnor som ville gå vidare på aspirantutbildningen för att med tiden bli domare.⁴⁶

Under 1930- och 1940-talen kom allt fler kvinnor in på arbetsmarknaden, och det blev dags för en ny översyn av lagstiftningen. Som ovan nämnts avskaffades alla särbestämmelser på 1940-talet, och nu fastslogs en gång för alla likställigheten mellan män och kvinnor vad gällde statliga ämbeten (med ett enda undantag: präster). Därmed öppnades möjligheten fullt ut för kvinnor att bli domare, även när det gällde de högre domartjänsterna.⁴⁷

Lagändringarna till trots strömmade det dock inte in kvinnliga domare till domstolarna. De kvinnliga juristerna var en minoritetsgrupp inom alla juridiska yrkesgrupper fram till det politiskt omvälvande 1960-talet då en verklig brytpunkt kom. Detta sammanföll med årtiondets studentrevolter som gjorde upp med gamla strukturer och värderingar. Antalet universitetsutbildade kvinnliga jurister hade nu ökat betydligt i antal, och allt kvinnor fler gjorde karriär som praktiskt verksamma jurister. Nu förlorade till slut den äldre (och manliga) juristkulturen sin dominans.

År 1963 utnämndes Anna-Lisa Vinberg till Sveriges första kvinnliga häradshövding.⁴⁸ Fem år senare, 1968, fick Högsta domstolen sitt första kvinnliga justitieråd. Hon hette Ingrid Gärde Widemar, och hade tidi-

⁴² Betänkande 1920 s. 70–73. Samma inställning återfinns i proposition 1922:241 s. 48.

⁴³ Proposition 1922:241 s. 44–51.

⁴⁴ Proposition 1922:241 s. 2 f och 50 f.

⁴⁵ SFS 1923:249 1 § 2 mom.

⁴⁶ Gärde Widemar s. 82.

⁴⁷ Wennberg s. 576.

⁴⁸ *Vem är det? Svenskt biografisk handbok* 1977, s. 1111. Anna-Lisa Vinberg var verksam som häradshövding i Hisings, Sävédals och Kungälv's domsaga fram till 1970, och efter tingsrättsreformen som lagman i Sävédals tingsrätt till 1973.

gare varit verksam som advokat och folkpartistisk riksdagsledamot i flera år. Bara detta, att utnämna en politiker och advokat till justitieråd, var ett traditionsbrott och upprörande nog för många. Att hon dessutom var en kvinna gjorde inte saken bättre. Till första sammanträdet anlände Ingrid Gärde Widemar iklädd rödrosa dräkt, och stack verkligen ut bland idel gräklädda herrar.⁴⁹ Idag är sex av 16 ledamöter i Högsta domstolen kvinnor, och i skrivande stund har domstolen dessutom en kvinnlig ordförande, Marianne Lundius.⁵⁰

Avslutning

Det har tagit drygt 100 år att uppnå en balans mellan andelen kvinnor och män bland de svenska juristerna. Sverige liksom exempelvis Finland och Frankrike ligger tämligen bra till vad gäller jämställdheten, medan länder som England och USA har en något lägre andel kvinnliga jurister. Sämst i jämställdhetshänseende är bland andra Japan och Sydkorea, där andelen kvinnliga jurister bara utgör några procent av juristkåren. Om man blickar ut över världen, så verkar det vara så att de praxisbaserade common law-systemen är mer ofördelaktigt för kvinnor än civil law-systemen när det gäller att komma in på den juridiska arbetsmarknaden. Förändringar tycks komma snabbare i länder där man genom lagstiftning kan försöka förändra rådande strukturer, jämfört med länder där förändringar i första hand kommer inifrån systemet självt genom ändrad praxis. Detta visar att det är inte bara en utan många olika faktorer som påverkar hur lätt eller svårt det är att inkludera nya grupper i det praktiska rättslivet.⁵¹ Idag är kvinnorna sedan flera år i majoritet på de svenska juristutbildningarna, och de kvinnliga studenterna har i genomsnitt bättre betyg på juristprogrammets kurser än vad de manliga studenterna har. Det är också fler kvinnor än män som slutför utbildningen och tar sin examen. De kvinnliga juristerna utgör hälften (om inte mer) av de jurister som sedan anställs vid advokatbyråer, domstolar och hos Åklagarmyndigheten. Nästan sju av tio av dem som idag antas till domarutbildningen är kvinnor.⁵² Men de kvinnliga juristerna återfinns än idag i mindre utsträckning på toppositioner. Männen är fortfarande i majoritet när det

⁴⁹ Nilsson och Åsbrink s. 313.

⁵⁰ <http://www.hogstadamstolen.se/Justitierad/>.

⁵¹ Schultz s. xxv–lxii.

⁵² *Sveriges domstolar. Årsredovisning* 2014 s. 100.

exempelvis gäller delägarskap på advokatbyråer och professorstjänster i juridik.⁵³ Det ska dock bli mycket spännande att följa utvecklingen under de kommande åren.

Källförteckning

1897 års riksdag. Första kammaren protokoll 1, nr 6.

Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster. I. Kvinnors tillträde till fullmaktstjänster, Stockholm 1920. [cit. Betänkande 1920]

Carls, Lina: "Bland nuckor och våp i den akademiska världen. Kvinnliga studenter 1873-1970". I: *Förbjuden frukt på kunskapens träd. Kvinnliga akademiker under 100 år* (red. Britt Marie Fridh-Haneson och Ingerd Haglund), Stockholm 2004.

Dübeck, Inger: "Kvinder i nordisk rettsvidenskab". I: *Tidskrift for Rettsvitenskap* 1987.

Gärde Widemar, Ingrid: *Hatt och huva. Hur stat och kommun tillämpa behörighetslagens principer*, Stockholm 1945.

<http://www.hogstadamstolen.se/Justitierad/> (sidan besökt den 3 januari 2016).

<https://www.advokatsamfundet.se/Hilda/Hilda/Kvinnor-i-rattsvasendet-och-advokat-karen/Advokat-karen/> (sidan besökt den 3 januari 2016).
Jusektidningen nr 2/2015.

Kungl. Maj:ts proposition nr 241 till riksdagen med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m.m. given Stockholms slott den 31 mars 1922. [cit. Proposition 1922:241]

Kvinnor arbetar, män gör karriär. En kartläggning av juristers karriärvägar i Sverige, rapport från AllBright 2014.

Lag (1897:98) angående ändrad lydelse af 15 kap. 2 § rättegångsbalken. [cit. SFS 1897:98]

Lag (1923:249) innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att inneha statstjänst och annat allmänt uppdrag. [cit. SFS 1923:249]

Lundgren, Valborg: "Våra första kvinnliga advokater". I: *Från advokatens verkstad. Uppsatser utgivna med anledning av Sveriges Advokatsamfund 100-årsjubileum* 1987, Stockholm 1987.

⁵³ *Kvinnor arbetar, män gör karriär. En kartläggning av juristers karriärvägar i Sverige*, rapport från AllBright 2014.

- Markusson Winkvist, Hanna: *Som isolerade öar. De lagerkransade kvinnorna och akademien under 1900-talets första hälft*, Stockholm 2003.
- Matrikel över svenska kvinnor som avlagt examen vid universitet eller högskola*, Stockholm 1914. [cit. Matrikel]
- Modéer, Kjell Å.: *Skånska advokater. Från prokuratorer till samfundsadvokater*, Lund 1992.
- Nilsson, Olle – Åsbrink, Brita: *Stjärna på en liberal himmell!: Ingrid Gärde Widemar, advokat, riksdagsledamot, första kvinnan i högsta domstolen*, Stockholm 2005.
- Proposition 1922:241 med förslag till lag angående kvinnors behörighet att inneha statstjänst m.m. [cit. proposition 1922:241]
- Rapporten personal vid universitet och högskolor*, publicerad på SCB den 4 maj 2015 (http://www.scb.se/uf0202/#c_li_27840, sidan besökt den 3 januari 2016).
- Schultz, Ulrike. "Introduction: Women in the World's Legal Professions: Overview and Synthesis". I: *Women in the World's Legal Professions*. Ed. Ulrike Schultz and Gisela Shaw, London Hart Publishing, 2003.
- Skrivelse till Kanslersämbetet för universiteten i Uppsala och Lund anf. Rättighet för qvinlig studerande vid universiteten att aflägga akademiska examina den 7 november 1873. [cit. K.Br. den 7 november 1873]
- Svensson, Eva-Maria: *Forskaren Elsa Eschelsson. En modern civilist i tiden*, Stockholm 2011.
- Sveriges domstolar. Årsredovisning 2014*, Jönköping 2015.
- Sveriges regeringsformer 1634–1809 samt koungeförsäkringar 1611–1800* (utg. Emil Hildebrand), Stockholm 1891. [cit. Hildebrand]
- Tidskrift för hemmet* 1881:1
- Transumt af Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse till Sundhets-Collegium, angående rättighet för qwinna till lärareyrkets utöfning den 3 juni 1870. [cit. K.Br. den 3 juni 1870]
- Underdånigt betänkande. 27, Förslag till grunder, med tillämpning af hvilka infödda svenska kvinnor må kunna af konungen utnämnas och befordras till vissa befattningar, Stockholm 1911. [cit. Betänkande 1911]
- Vem är det? Svenskt biografisk handbok* 1977, Stockholm 1976.
- Wennberg, Suzanne: "Kvinnans intåg på juridiska fakulteten i Stockholm". I: *Juridiska fakulteten 1907–2007 (red. Claes Peterson)*, Stockholm 2007.

Wieselgren, Greta: *Den höga tröskeln. Kampen för kvinnas rätt till ämbete*,
Lund 1969.

”Vår första kvinnliga advokat”. I: *Idun* nr 1913:23.